

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Marktstraat 15

Status: BBP.

Periode: veldwerk 12-5-2006

Onderzocht door: T. Tel en F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archiefontoerzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: november 2006 Groningen

Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen. De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten. Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoosier van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING/STRUCTUUR

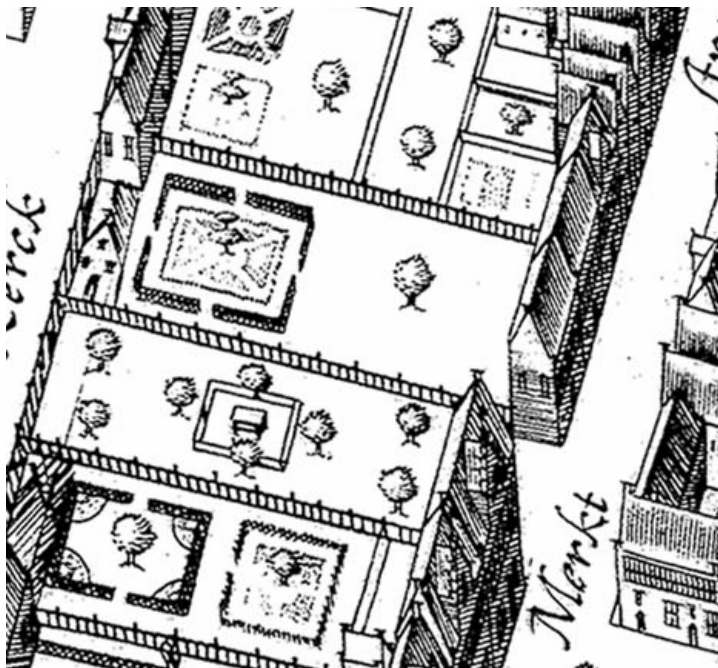
Het pand staat op een rechthoekig perceel aan de noordzijde van Marktstraat. Het is een diep pand (9,5 x 5-6 m) van twee bouwlagen met een zadeldak met voorschild. Het pand geert enigszins naar achteren toe. Het huis heeft aan beide zijden een steegje

BOUWGESCHIEDENIS

Marktstraat 15 is in de tweede kwart van de 17de eeuw gebouwd als een eenlaags dwars pand. Hiervan zijn de sporen in de rechterzijgevel bewaard.

Op de kaart van Haubois uit circa 1643 is hier een lang dwars huis afgebeeld op een groot en diep perceel dat doorloopt tot de achterstraat.

De Marktstraat op de kaart van Houbois uit ca 1643 met rechts van het onbebouwd perceel drie dwarshuizen op de plaats waar nu onder andere Marktstraat 15 staat.

Het is in de tweede helft van de 17de of gedurende de 18de eeuw een kwartslag gedraaid en met een verdieping opgehoogd. Het pand kreeg een zadeldak met een topgevel voor. Men hield een gemeenschappelijke zijmuur met de linkerbuurman die vermoedelijk ook een kwart slag gedraaid en opgehoogd werd.

De kadasterkaart uit circa 1830 met daarop aangegeven de moderne huisnummering.

Op het minuutplan van omstreeks 1830 lijkt het pand afgescheiden te zijn van een veel groter geheel. Het is een groot oppervlak aan bebouwing waarvan rechts voor het huidige Marktstraat 15 is afgescheiden. Hoe men zich het geheel aan bebouwing moet voorstellen is niet zondermeer duidelijk. Wel lijkt Marktstraat 15 naar achteren doorgelopen te hebben als diep bouwvolume. Dit wordt ook gesuggereerd door de telmerken van de huidige sporenkap.

In de eerste helft van de 19de eeuw kreeg het pand een nieuwe voorgevel, waarbij de topgevel in een lijstgevel werd omgebouwd. Deze gevel had een doorlopende kroonlijst met het linker buurpand (voor 1888). Een las in de kroonlijst wijst daarop.

In 1888 werd het linker buurpand afgebroken voor de bouw van een groot nieuw huis. Oorspronkelijk had Marktstraat 15 een mandelige muur met het linker pand. Het nieuwe huis kwam op enige afstand te staan zodat een steeg werd gecreëerd tussen de beide huizen. De mandelige muur werd hierdoor de zijgevel van Marktstraat 15 en aan de voorkant netjes afgewerkt met een strook metselwerk. Ook valt te zien dat voor de afbraak de kroonlijst van het pand doorliep naar deze linker buurman.

Op een opmetingstekening uit 1987 zit de gang links en rechts een grote voorkamer en een ondiepe achterkamer (de keuken). Tussen de kamer en de keuken bevond zich een smalle kelder die 50 cm boven het maaiveld uitstak en vanuit de keuken toegankelijk was. Vermoedelijk heeft hier vroeger boven de kelder een bedstedenblok gezeten. De kamer had een stookplaats in de rechtermuur en de keuken had een stookplaats in de achtergevel.

Het pand is toen ingrijpend vernieuwd en vermoedelijk is er toen het nodige aan wanden en interieurelementen en stookplaatsen verdwenen en is de kelder dichtgegooid.

Gevels

De voorgevel is een drie traveeën brede lijstgevel van twee bouwlagen. De gevel is met bruinrode baksteen (10 lagen 60,8-62,7 cm; steenmaat 24,2/24,3/24,6/24,7/25/25 x 11,5/11,7/11,7/12/12,2 x

5/5,2/5,2/5,2 cm) in normaal kruisverband opgemetseld. De vensteropeningen zijn overdekt met strekken.

Bij de vensters zitten neggeklezoren hetgeen met de overige kenmerken van deze gevel duidt op een datering in de eerste helft van de 19de eeuw.

Bij de linker muurpenant zit een een steen brede strook metselwerk uit 1888 die is aangebracht na de sloop van het buurpand. Het voorgevel heeft een gepleisterde plint. Om de bakstenen is in de voegen een rode mortel aangebracht zodat de bakstenen optisch scherpkantiger lijken dan ze zijn en de voegen dunner.

De begane grond heeft aan de linkerzijde een deur met bovenlicht en daarnaast twee H-vensters. De deur zelf is vernieuwd. Het deurkozijn heeft hardstenen neuten met een kapelletje waarin de geprofileerde kozijnstijlen eindigen en een geprofileerde bovendorpel. In de gevel zijn hardstenen blokjes aangebracht waar vroeger een hekwerk of stoepketting in vast gemaakt was. Dit wijst erop dat het pand een stoep heeft gehad.

De verdieping heeft drie H-vensters. Alle kozijnen hebben een kraalprofiel en zijn even oud als de voorgevel. De gevel wordt afgesloten door een houten kroonlijst. In de kroonlijst is dichtbij de linkerkant een las zichtbaar. De kroonlijst is kennelijk naar het westen langer geweest en dit zou goed verband kunnen houden met het pand dat tot de sloop in 1888 links hiervan gestaan heeft.

Boven de kroonlijst zit een voorschild met een dakkapel met houten wangen en een segmentboogvormig timpaan met hijsbalk. De dakkapel heeft een zesruitsstolpraam.

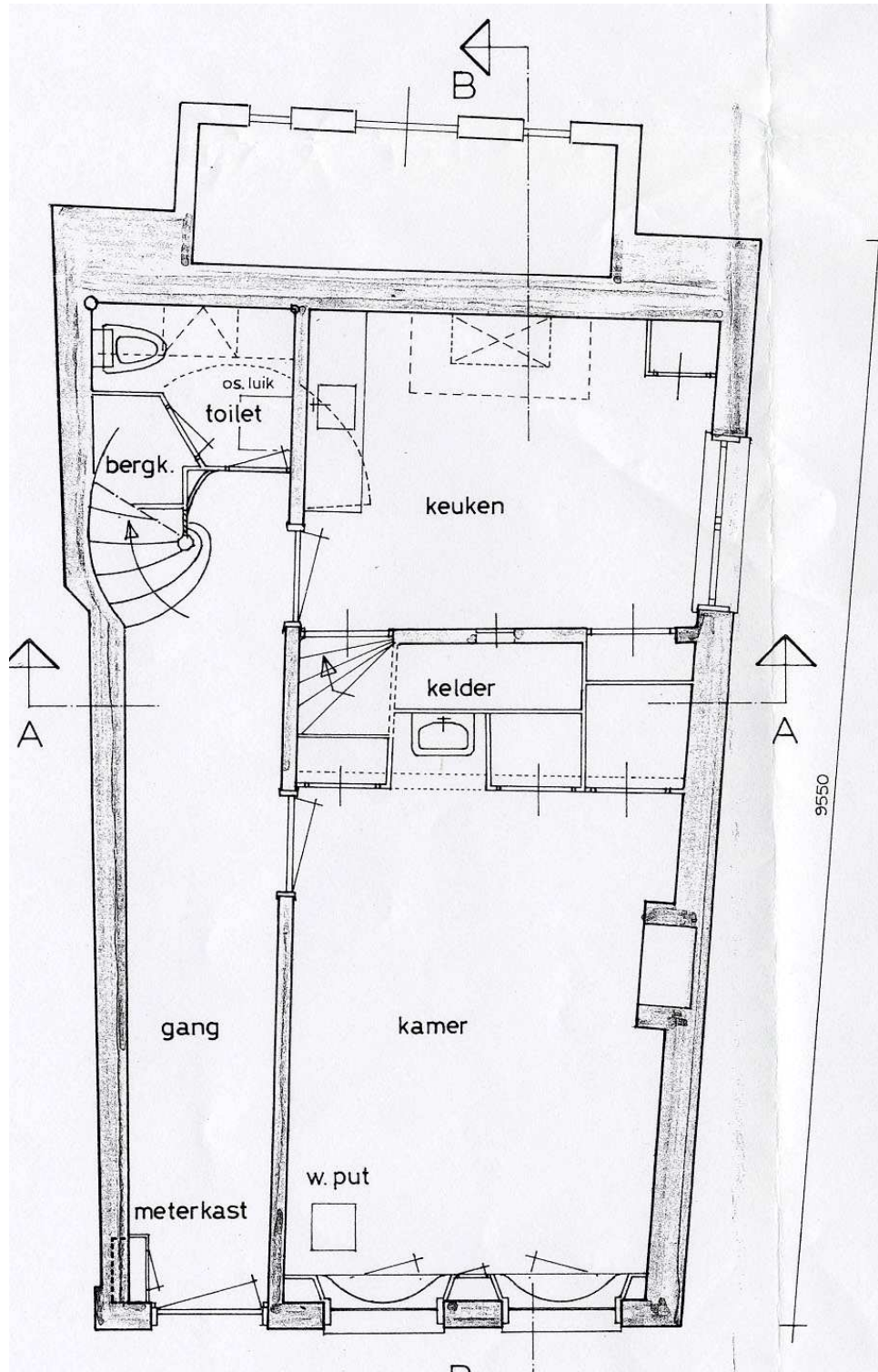
Het schild is bedekt met zwart geglazuurde oud-hollandse pannen en wordt bekroond door een schoorsteen.

De oostgevel met daarin een oude daklijn.

De oostelijke (rechter) zijgevel is een tweelaagse langsgevel die in schoon werk gemetseld is. Hierin is de kopse gevel van een eenlaags dwars huis te zien. De top van deze dwarse gevel is met vlechtingen gemetseld. Het metselwerk van dit eenlaagse huis maakt een 17de-eeuwse indruk. Deze gevel is in een tweede fase naar de huidige tweelaagse zijgevel opgemetseld. Het metselwerk van de ophoging kan uit de tweede helft van de 17de of uit de 18de eeuw dateren. Op de verdieping zitten twee vensters die dichtgespijkerd zijn.

De westelijke (linker) zijgevel was tot 1888 de mandelige muur met het linker buurpand en kwam door sloopt van het buurpand toen vrij te staan. Het is een tweelaagse gepleisterde langsgevel. Op ongeveer tweederde van de zijmuur zit een sprong van 25 cm naar buiten. Op zolderniveau kon aan de binnenzijde van deze muur gezien worden. De muur heeft een tienlagenmaat van 60 cm (steenmaat 21,2/21,5/21,5/22/22/23 x 10,5/10,6/10,8/10,8 x 4,6/4,8/4,8/5,2/5,6 cm). Op het zolderniveau is een reeks ankers te zien die ook aangeven dat de muur oorspronkelijk mandelig was.

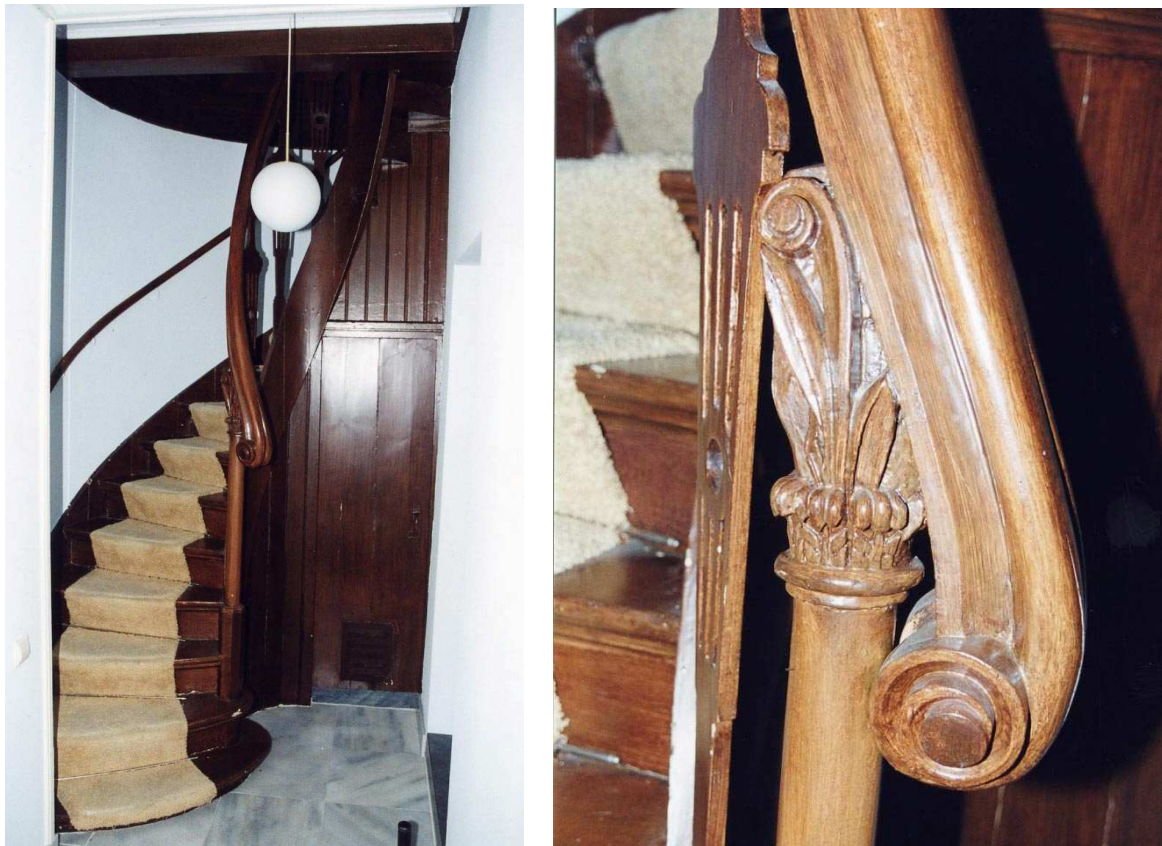

Plattegrondtekening uit 1987. Tekening: buro voor architectuur Giezen en van Wissen.

Plattegrond per bouwlaag

De begane grond heeft aan de linkerkant een gang en rechts van de gangmuur een moderne indeling. In de linkerachterhoek is een bijzondere slingertrap uit de eerste helft van de 19^e eeuw die naar de verdieping voert. Deze is geheel in een donkere houtimitatie geschilderd en heeft eengesneden trappaal in de vorm van een zuil met kapiteel met florale motieven. De balusters zijn ajour gezaagd en dragen een geprofileerde leuning. De ruimte onder de trap is afgescheiden met een wandje van kraalschroten.

Een opgeklampte deur met knierscharnieren geeft toegang tot de ruimte achter de trap. Deze ruimte werd mogelijk verlicht door een vallicht. Achter de trap zitten geverfde panelen. Dit kan erop duiden dat de trap is aangepast tijdens een verbouwing. De gang is met recente marmeren vloerplaten belegd. De begane grond heeft verlaagde plafonds, maar bij het trapgat kan een balk van 26x16 cm waargenomen worden. Deze balk heeft een houtimitatieschildering.

De trap achterin de gang op de begane grond.

De verdieping bevat een voorkamer en daarachter een ondiepe strook met links de overloop en de trap en rechts ervan een opslagruimte. De voorkamer had vroeger een haard in de rechtermuur die gesloopt is.

In de voorkamer zit een balkenplafond van 4,5 vak waarbij de balken evenwijdig aan de voorgevel liggen met een hartafstand van circa 1,35 m. De balken zijn 16,5-18,5 cm breed en hebben een kwartbolprofilering. De hoogte is niet duidelijk omdat tussen de balken het plafond recent aangebracht verlaagd zit. De achterste balk heeft aan beide zijde sloffen. De kamer heeft brede vloerdelen van 32-38 cm breed en 3,5 cm dik.

De opslagruimte heeft een verlaagd plafond en nieuwe deuren en wanden.

De trap naar de zolder is een steektrap die tegen de achterwand is aangebracht.

In de linkerzijmuur is een anker te zien die bij het vroegere linker huis heeft gehoord. Achter de trap is een kastruimte.

De kapconstructie naar achteren gezien.

De kapconstructie

De kapconstructie dateert vermoedelijk uit de tweede helft van de 17^e of de 18^e eeuw en bestaat uit 16 gekoppelde sporenparen met een haanhout waarvan de achterste in de gevel is ingemetseld terwijl de voorste twee zijn afgezaagd ten behoeve van het aanbrengen van een voordakschild. De sporen zijn van naaldhout (doorsnede sporen 11x10 cm; hartafstand ca. 60 cm) en gemaakt van rondhout dat aan alle zijden gekantrecht is totdat een doorsnede ontstaan is van een rechthoek met afgeronde hoeken. De sporen hebben gezaagde telmerken die aan de voorzijde van de sporenparen zijn aangebracht. Het 2e tot en met 11de sporenpaar (van achteren gezien) zijn van 12 tot en met 21 genummerd. De telmerken van de overige sporenparen konden niet worden gezien. De kap is dus van achteren naar voren genummerd. Het is opvallend dat het hoogste nummer 21 is, terwijl er maar 16 sporen zijn. Dit suggereert dat het pand langer is geweest.

De haanhouten zijn hergebruikte eiken sporen die mogelijk nog afkomstig zijn van de 17^e eeuwse bouwfasen toen het huis nog een dwarskap had. Op een van deze haanhouten (doorsnedes haanhouten 11,5 x 7 / 13,5 x 7 cm) kon een gezaagd telmerk 6 gevonden worden dat bij een vroegere situatie hoort. Verder wijzen oude kepen erop dat de haanhouten in de eiken kap vroeger met een houten toonagel en twee spijkers vastgezet waren.

In de kap zijn de bouwsporen van een gesleept rookkanaal zichtbaar dat op een derde van de diepte in de rechtermuur heeft gezeten.

De zolder is toegankelijk via een opgeklampte eind-19de-eeuwse deur en heeft een dubbele vloer. Beide vloeren zijn van grenenhout waarbij de onderste 3,7 cm dik is en de bovenste 2 cm.

De zolder heeft geen borstweringen maar aan de linkerkant is de zijmuur iets hoger opgemetseld dan de kapvoet. Deze muur is gemeenschappelijk geweest met de linkerbuurman die vermoedelijk vroeger hoger was dan Marktstraat 15. Op deze muur ligt de dakgoot.

WAARDESTELLING

Marktstraat 15 heeft stedenbouwkundig grote monumentale waarde door de ligging in een 17de-eeuws bouwblok waarvan de percellering en bebouwing voor een belangrijk deel bewaard is gebleven. Hierbij moet de steeg aan de rechterkant genoemd worden en de linkermuur die vroeger gemeenschappelijk was.

Het bouwvolume van twee bouwlagen en steile kap heeft hoge monumentwaarde omdat het een 18de-eeuws kort diep huis weerspiegelt dat gegroeid is uit een dwars huis.

De voorgevel heeft hoge monumentwaarde als lijstgevel daterend uit de eerste helft van de 19de eeuw vanwege de karkarakteristieke architectuur en het zorgvuldig uitgevoerde metselwerk. Verder is deze gevel van belang als kenmerkend onderdeel van de historische straatwand van de Marktstraat.

Ook een detail als de las in de kroonlijst is van belang daar hieruit af te lezen valt dat pand vroeger een gemeenschappelijke kroonlijst had met het linkerbuurpand. De zijmuren zijn van belang, vooral de rechtermuur omdat hieraan de bouwgeschiedenis afgelezen kan worden. Het muurwerk bevat de oude 17^e eeuwse topgevel met vlechtingen.

Het casco heeft hoge monumentwaarde door de zijmuren met kern uit de eerste helft van de 17de eeuw en ophoging uit de tweede helft van de 17de eeuw of de 18de eeuw. Vooral de sporenkap uit de ophogingstijd is van belang mede doordat er elementen van een oudere kap in hergebruikt zijn. Ook oude balklagen en vloeren met brede vloerdelen zijn bewaard gebleven en waardevol. De linkermuur is ook van belang omdat daar nog de gemeenschappelijke geschiedenis met het linkerbuurpand uit blijkt (ankers).

De interieurindeling met de gang links is van belang vooral in relatie met de monumentale slingertrap. Deze trap heeft hoge monumentwaarde vanwege de bijzondere vormgeving, zeldzaamheid en ouderdom (eerste helft 19^e eeuw). Voor het overige is de interieurafwerking modern en vertegenwoordigd indifferente monumentwaarde.

AANBEVELINGEN

Bij een eventuele verbouwing is een bouwhistorische waarneming aan balklagen en muurwerk aan te bevelen.

Bijlage: Uittreksel uit het bouwdoossier van de dienst RO/EZ van de gemeente Groningen.

Adres : **Marktstraat 15**
Bouwdoosnummer : B 15673
D.I.V. bezoek : 10 april 2006

1930

J. Evenhuis is eigenaar van het pand. Het tonnenstelsel wordt opgeheven. Het bestaande privaat wordt voorzien van een inrichting tot waterspoeling en het afvoeren van de faecaliën naar het riool van de gemeente.

1950

De Dienst Stadsuitbreiding en Volkshuisvesting verstuurt een aanschrijving aan eigenaar J. Evenhuis n.a.v. een binnengekomen klacht. De dakgoot langs de westelijke zijgevel is niet waterdicht hetgeen lekkage in een woonvertrek veroorzaakt. Het gebrek dient binnen 14 dagen verholpen te worden.

1987

P.J. Dormin B.V krijgt een vergunning voor het vernieuwen van het bedrijfspand Marktstraat 15. Architectenbureau Giezen en van Wissen tekent voor het bouwplan. De bouwkosten worden geraamd op f 55.000,-. Het betreft een herindeling van de begane grond en de verdieping.

H. Wierts